

Rännilar

Landshövdingen har koll på läget

Sveriges länsstyrelser var förr i tiden något så fint som Kunglig Befallningshavare, förkortat KB.

Länsstyrelserna var helt enkelt statens förlängda arm ut i landet. De skulle kontrollera att statens intentioner och beslut genomfördes. Men de hade även en viktig rapporteringsskyldighet, bl a för att statsmakten ville veta hur folk hade det ute i bygderna. Det finns många bevarade exempel på stort och ärligt engagemang från landshövdingens sida beträffande medborgarnas väl och ve, speciellt under svåra tider.

Lars Bäckström i Göteborg verkar vara en sådan landshövding. Han sätter medborgarnas intressen och bekymmer i främsta rummet. Han har haft sitt uppdrag i drygt två år efter 18 år i Riksdagen som ledamot för vänsterpartiet, varav de sista tio som gruppleddare. Bland övriga uppdrag han haft dominerar de med ekonomisk anknytning.

Bra uppdaterad

Ekonomi har alltså varit Lars Bäckströms huvudintresse, men hur är det med miljöfrågorna?

– Jag tycker att jag är bra uppdaterad på det mesta. Miljön tillhör ju Länsstyrelsens huvudfrågor och vi arbetar aktivt för att nå Riksdagens miljömål, säger Lars Bäckström och fortsätter:

– Jag har varit intresserad av miljöfrågor sedan jag var 14 år och tillhörde tidigt aktionsgruppen i Uddevalla, som ville att motorvägen skulle dras på en bro vid sidan av i stället för rakt genom stan. Vi fick vänta på bron i 30 år.

Inte överens

När det gäller bekämpningen av förorening och dess skadeverkningar är Lars Bäckström och hans medarbetare inte överens med Naturvårdsverket.

– Det sura nedfallet har visserligen minskat under många år, vilket kan motivera en viss minskning av anslaget till kalkning. Men det som bekymrar oss är de permanent försurade markerna här i Västra Götaland. Det kommer i vissa fall att ta mycket lång tid innan markerna återhämtat sig. Därför var det oklokt av Naturvårdsverket att avbryta all markkalkning för några år sedan, förklarar Lars Bäckström.

– Vi har i länet även satsat en hel del på biologisk återställning, t ex i Rolfån där vi iordningställt 200 000 kvm lekbottnar. Men vi skulle vilja göra mer, t ex bygga bättre fisktrappor och ta bort vandringshinder. Efter att ha fastställt vår verksamhetsplan i oktober 2009 begärde vi därför att få ytterligare 5,8 miljoner till biologisk återställning.

Men så blev det inte. Enligt Naturvårdsverkets fördelningsplan för 2010 får Västra Götaland bara 2,8 mkr. Större delen av Rolfåns vattensystem ligger i Västra Götaland.

Askåterföring behövs

– Ett annat bekymmer är den förorening det intensiva skogsbruket bidrar med. Det finns en tendens att ta ut inte bara timret utan även GROT. Då blir det en verkligt bra affär för skogsägaren, samtidigt som marken utarmas. Därför borde det vara en absolut skyldighet att ordna askåterföring så att markerna får tillbaka en del av näringen.

Vad tror då Lars Bäckström om beslutet att inrätta en statlig vattenmyndighet?

– Jag tror att det är en utmärkt lösning. Det är bra för vår vattenförvaltning. Det är också viktigt att de regionala vattenmyndigheterna blir kvar. De arbetar konkret och nära frågorna, liksom de partsammansatta vattenråden.

Och slutligen: hur ofta fiskar Lars Bäckström på sin fritid?

– Aldrig, tyvärr. Jag är road... men har ju aldrig tid.

Det förstärker bilden av Lars Bäckström som en ämbetsman, som prioriterar medborgarnas behov. Enligt Fiskeriverkets beräkningar fiskar en miljon svenskar någon gång varje år. Då kan de som skattebetalare ha rätt att kräva, att vattendragen är någorlunda i ordning, kan man tycka.

Britta Bäver tycker

– Att hennes barn ska få växa upp i friska vatten.

Stora kalkseminarier i Gislaved och Arvika

Seminarierna på temat Miljömålskalkning blev välbesökta succéer, som visar att intresset att rätta till efter föroreningens skador fortfarande är stort. Bilaga.

Lönsam fisketurism

Kalkning lönar sig och skapar gynnsamma förutsättningar för attraktiv fisketurism. Dessutom bidrar den till meningsfull sysselsättning i glesbygd. Det är Fredros Gärd i Värmland ett strålande bevis för. Sid 3.

Eva Eriksson är lantbrukare till professionen och har gått den långa vägen inom politiken. Innan hon tog plats på residenset i Karlstad hade hon bl a varit kommunalråd, landstingsråd, regionråd, riksdagsledamot med miljöfrågor som specialintresse samt vice ordförande i Folkpartiet.

Fortfarande kritiskt för många miljömål

För en tid sedan lämnade Miljömålsrådet sin årliga rapport till Regeringen om tillståndet i naturen jämfört med de 16 miljömål Riksdagen beslutat om. Varje miljömål är ett "generationsmål" och skall vara uppnått 2020. Hur pass realistiskt är det?

– Det går åt rätt håll för de flesta målen, men om vi kommer att klara alla inom utsatt tid kan ingen säga i dagens läge. Problemen har skapats generationer tillbaka och kanske behövs det lika lång tid för att ställa allt till rätta igen. Det är en kraftfull process som pågår, men kanske att tiden är för kort. Det kanske behövs ytterligare tio år av åtgärder och naturlig återhämtning innan vi ser resultat.

Det säger Eva Eriksson, landshövding i Värmland och Miljömålsrådets ordförande. Eva Eriksson tog över ordförandeklubban när Bengt K Å Johansson valde att hoppa av. Anledningen skall ha varit att Regeringen beslöt att låta en utredning se över miljömålen och organisationen.

Världens bästa system

– Jag tycker att det är bra att undersöka om vi kan göra mer eller göra något annorlunda. Vi har redan världens bästa system för miljöövervakning, men det kan ändå finnas förbättringar att göra. Det är innovativt att jobba i ett system där generaldirektörer, forskare och andra experter, länsstyrelser, kommuner och företag samverkar för bästa möjliga resultat. Miljömålsrådet står på naturens sida och skall

vara som en brygga mellan experter och medborgarna, säger Eva Eriksson. Rådets årsrapport ligger bl a till grund för den miljöproposition Regeringen nyligen lade fram.

– Utan årsrapporten skulle miljödepartementet ha ett mycket osäkrare underlag, hävdar Eva Eriksson. Vårt arbete skall ha en tydlig koppling till politiken. Vi kan tack vare samverkan mellan olika samhällsfunktioner lämna ovärderliga bidrag till att utvecklingen styrs åt rätt håll. Politikerna skall bestämma vilka åtgärder som måste vidtas och då kan man behöva justera sätten att närma sig målen.

Den alltmer ökande sjöfarten har pekats ut som det kanske största miljöhotet i framtiden, framför allt när det gäller försurning.

– Vi har noterat att sjöfarten svarar för en ökande andel av hotet mot främst Östersjön men att lösa dessa problem är en internationell fråga länder emellan. Vi har fullt upp att bevaka vad som händer inom landet.

Värmland klarar målen

Värmland tillhör ju de områden som är värst drabbade av försurning. Klarar Värmland de nationella målen trots minskade anslag till kalkning?

– Ja, jag tror det, svarar Eva Eriksson. Fast det finns fortfarande en del att göra och det kan dyka upp oväntade problem som översvämningar, surstötter vid snösmältning, stormar som Gudrun och Per, naturliga förändringar. Över detta råder vi inte förstås.

Bara naturlig försurning får helt ny formulering

Regeringen har nu lagt fram sin nya miljöproposition. I propositionen ges en redovisning av de insatser som bidrar till att miljö kvalitetsmålen nås samtidigt som prioriterade områden för det fortsatta arbetet lyfts fram.

En ny målstruktur för miljöarbetet föreslås, bl a som en följd av utredningen om miljömålen Regeringen beställde för ett år sedan. För att effektivisera miljöarbetet föreslås dessutom att en parlamentarisk beredning tillsätts, som skall utveckla strategier med etappmål, styrmedel och

åtgärder inom prioriterade områden. Ett nytt forum med myndighetschefer blir rådgivande till miljöministern.

Ett av de tidigare miljömålen, *Bara naturlig försurning*, föreslås få en helt ny formulering.

Den lyder: "De försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska inte heller öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hållristningar." Skrivningen föreslogs ursprungligen av Miljömålsrådet och

anammades av utredaren. Ingen av de remissinstanser som granskat utredningen har några kommentarer till den nya formuleringen.

I en kommentar skriver Regeringen att "det är möjligt att inom en generation skapa förutsättningar för att nå miljö kvalitetsmålet Bara naturlig försurning om ytterligare åtgärder vidtas". I klartext betyder det att miljömålet flyttas långt fram i tiden, kanske till 2030.

Sportfiskarna har i sitt remissvar dragit slutsatsen att naturen kommer att uppvisa ett antropogent försurat tillstånd långt efter att det försurande nedfallet sjunkit under den kritiska belastningsgränsen. För att miljö kvalitetsmålet skall nås skulle ytterligare utsläpps begränsande åtgärder behövas samt kalkning i vattenområden som ännu inte kalkats.

Men mer pengar till kalkning blir det inte som bekant.

Kalkningsanslaget går inte bara till kalk

Anslaget till kalkning av sjöar och vattendrag minskar för budgetåret 2010 med ca 10 mkr till 208 mkr. Naturvårdverket motiverar sänkningen dels med hänvisning till regeringens regleringsbrev för 2010, dels det minskade försurande nedfallet.

Nedfallet har minskat dramatiskt sedan 1970-talet, framför allt när det gäller svavel. Men nu planar kurvan ut och om några år sker knappast någon ytterligare minskning. Det beror bl a på årligen ökande utsläpp från den växande transportsektorn.

– Att minska anslaget så kraftigt med ostyhvelsprincipen är inte alls bra. Det slår hårt mot entreprenörerna, som i princip har samma kostnader för en mindre mängd spridd kalk. Det kommer på sikt att bromsa fortsatt ut-

veckling, säger Rickard Sjölund, VD hos SMA Mineral Logistik & Entreprenad i Filipstad.

”Omöjlig ekvation”

Kalkningsanslaget används till mycket mer än just kalkning av sjöar och vattendrag. Av de 208 miljonerna skall endast 121,5 mkr användas till omkalkning av befintliga objekt. Inriktningen skall vara att ”öka kvaliteten i kalkningsarbetet samt att anpassa verksamheten till minskad försurning”. Med ökad kvalitet avses bl a framtagning av icke dammande produkter till kalkning.

– Ökad kvalitet i kalkningen med minskade anslag är en ekvation som inte går ihop, påpekar Rickard Sjölund. Tvärtom innebär minskningen att entreprenörerna lägger allt

mindre pengar på utveckling. Snart kommer några av dem till en gräns där det inte lönar sig att hålla på längre. Samtidigt är det märkligt att det skall behövas 25 miljoner till effektuppföljning!

Av anslaget i övrigt skall drygt 10 mkr användas till drift och underhåll av doserare medan 2 mkr satsas på ombyggnad. Till biologisk återställning anslås 17 mkr, en lägre siffra än den totalt äskade. Spridningskontroll kommer att kosta 2 mkr, huvudmännens administration 4,7 mkr samt effektuppföljning knappt 25 mkr.

Största anslaget till omkalkning får liksom tidigare Värmland med nära 24 mkr, därefter Västra Götaland med 21,5 mkr, Västerbotten med nära 15 mkr och Jönköping med 12,5 mkr.

Kalkning gynnsam för turism och fiske

Fredros Gård i Värmland är ett ypperligt bevis för att kalkning lönar sig och kan skapa sysselsättning i glesbygd. Kring den över 150 år gamla herrgården 15 km från norska gränsen i norra delen av Gunnarskogs kommun finns ett fantastiskt fiskeoldorado, som varje år lockar ca 12 000 besökare, campinggästerna inräknade.

– Jag har fått jobba hårt för att den här drömmen skulle bli verklighet, men det var det värt! Men utan kalkning hade vi natur-

ligtvis inte kunnat erbjuda så fina fiskevatten alldeles inpå knutarna. Bra arbeten har det gett till folk i trakten också.

Det säger Björn Särnmark, som för 22 år sedan köpte herrgården och 100 hektar mark. Fram till 1996 var han driftsledare på Stora Enso. Idag är herrgården ett konferens- och turistcentrum med beläggning året runt.

– Vårt koncept med bekvämt boende mitt i vildmarken och ett fantastiskt fint fiske lockar i första hand människor i Centraleuropa.

Ca 95 % av gästerna kommer från Tyskland, Holland, Belgien och Frankrike. Folk från östra Europa börjar också dyka upp så smått, berättar Björn Särnmark. Samtidigt passar han på att berömma sina tre söner, som alla har varit delaktiga i skapandet av turistparadiset.

Fiske i 50 sjöar

Fredros Gård ligger i Mangens och Treens fiskevårdsområde, som omfattar 1 700 hektar fiskevatten i ett 50-tal sjöar med en vattenspegel på mer än 3,5 hektar. Mangen och Treen tillhör de först kalkade sjöarna i Värmland från slutet av 1970-talet. I dag bedrivs endast underhållskalkning långt upp i Byälvens vattensystem i mindre sjöar 300-400 meter över havet.

Det är minst sagt bra pH-värden i vattnen. – Jag tror att vi i snitt ligger på pH 6,8 och det är tydligen bra för fisket. Vill man ha riktigt grova bamsingar skall man åka hit. Det är t ex inte ovanligt med abborrar på över 2 kilo. Klart att folk gillar det, myser Björn Särnmark.

Skoter eller hundspann

Fredros Gård erbjuder allt slags fiske: spinning, trolling, flugfiske och mete. Inte mindre än 18 fiskebåtar finns för uthyrning. På vintern kommer gästerna ut på isarna med snöskoter eller hundspann. Totalt finns 17 draghundar på gården. I själva herrgården på 480 kvm finns konferenslokaler och lägenheter för ett par av de anställda guiderna. Själv bor Björn Särnmark och hans fru i en av flyglarna. För gästerna finns sammanlagt 55 bäddar i timmerstugor och lägenheter. Efter många års arbete funderar nu Björn Särnmark på att långtidsuthyra och senare stycka av och sälja några nya stugor.

Två kalkkonferenser lockade 100 deltagare

Intresset i Sverige för fortsatt kalkning av försurade sjöar och vattendrag är fantastiskt – utom på Naturvårdsverket. Det blev närmast skämmande tydligt under de två regionala konferenser om miljömålskalkning och om nyttan av att kalka, som arrangerades i Gislaved 5 februari och i Arvika en vecka senare. Konferenserna som arrangerades av SportFiskarna, Värmlands kalkningsförbund och Gislaveds och Falkenbergs kommuner, blev välbesökta succéer, som lockade ett 80-tal deltagare och ett 20-tal föreläsare.

Kommunalrådet **Niclas Palmgren** i Gislaved såg också påtagligt nöjd ut då han hälsade välkommen till träffen på Isabergs konferens- och fritidsanläggning. Han berättade bl a att Gislaved tillsammans med andra kommuner har ansvar för 388 sjöar med anknytning till laxäarna Nissan, Årran och Lagan. **Ingemar Alenäs**, kommunekolog i Falkenberg, redogjorde i både Gislaved och Arvika för sitt lyckade projekt att vända sig till EU med begäran om mer pengar när Naturvårdsverket krymper anslagen till kalkning.

Per Olsson (Gislaved) och **Maggie Javelius** (Arvika) från Naturvårdsverket presenterade den nya reviderade och hårt kritiserade kalkningshandboken med bl a nya, lägre lägstavärden för pH. De uppehöll sig också vid riktlinjerna för en 30-procentig minskning av kalkningsanslaget under de närmaste åren. Man behöver inte vara psykolog för att inse att de möttes av massiv skepsis från konferensdeltagarna, vilket också visade sig under frågestunderna.

Flodpärlmusslan stod i centrum när **Lennart Henriksson** från WWF bl a berättade att varje flodpärlmussla, som kan bli upp till 300 år gammal, är en pålitlig miljöövervakare och ett eget litet reningsverk. Professor **Hans Hultberg**, IVL, kom i sitt föredrag förstas in på sina favoritämnen: markens försurningsminne och det komplicerade samspelet mellan skog, mark och vatten samt hur konkurrensen om näringsämnen ser ut. Han underströk bl a att sura skogsmarker behöver kalkas.

God status, god tillgång, ingen försämring och hållbart utnyttjande är grundstenarna i EUs vattendirektiv, vilket **Hans Oscarsson** från Vattenmyndigheten Västerhavet redogjorde för samtidigt som han berörde svårigheterna att värdera vatten. Kommunekologen i Gislaved, **Bengt-Göran Ericsson**, tyckte att det var odemokratiskt att anslagen till kalkning innebär att Gislaved har 60 % försurade sjöar och att pengar inte får omfördelas på andra projekt.

Eva-Lena Hallgren från länsstyrelsen i Jönköping visad tydligt hur försurningseffekterna drabbar länet ojämnt fördelat. Ett av huvudsyftena med konferenserna var att visa vilken betydelse kalkningen har för ekoturismen i landet. **Claes Ljung** kunde i Gislaved intyga vad kalkningen betyder för hans verksamhet i Alvhaga, Fegen. I Arvika framträdde **Björn Särnmark** från Fredros Gärd och bedyrade kalkningens avgörande inverkan på möjligheterna att erbjuda ett bra fiske till i första hand kapitalstarka utländska ekoturister.

Håkan Carlstrand från Fiskeriverket påminde om att sportfisket varje år omsätter flera miljarder och att fritidsfiske har en stenåldersbetingat turboeffekt som är mätbar på pulsen efter bara några minuter bakom flödet. Ungefär samma tongångar hördes från **Anders Karlsson**. Sportfiskarna, som inte nog kunde understryka kalkningens betydelse för fritidsfiske, folkhälsa, ekonomi och ekologi.

En aktiv tillskyndare av bibehållen kalkningsverksamhet är riksdagsledamoten **Ann-Kristine Johansson** från Värmland. I Arvika också påminde hon liksom **Sten Fransson**, fullmäktigeordförande i Arvika, om att 2010 dessutom är "Det biologiska mångfaldsåret". Lokala erfarenheter från olika infallsvinklar presenterades i Arvika av bl a kalkningsveteranen **William Dickson** som representant för fiskevattenägarna och **Tomas Jansson** från Hushållningsällskapet i Värmland.

Ekologen som annonserade mot sänkta kalkningsanslag

När det såg som dystrast ut i slutet av 1990-talet och sjökalkningens framtid var hotad under Anna Lindhs tid som miljöminister fick kommun-ekologen Ingemar Alenäs i Falkenberg en strålande idé.

Han satte in en annons i lokaltidningen och talade om för folk vilka sjöar som inte skulle kalkas om anslaget mer än halverades, som regeringen ville då.

– Det tog nog skruv, säger Ingemar Alenäs och skrockar vid minnet. Annonsen väckte väldigt uppeende och senare visade det sig att det inte blev någon drastisk minskning av anslaget.

Går egna vägar

Ingemar Alenäs är känd för att gå sina egna vägar ibland. Efter att i 15-talet år förgäves ha sökt mer pengar till kalkning vände han sig till EU. Nu har han bidragit till att Falkenberg deltar i EU-projektet Living North Sea. Kommunens andel är drygt 7 mkr varav ca 2 mkr går till försökskalkning av sjöar. Dessutom har han bidragit till att kommunen av Naturvårdsverkets havsmiljöanslag får nästan 17 mkr för att återskapa Hertingforsen och erbjuda en naturlig vandringsled för lax och för att rädda ålen från utrotning.

– Bättre förutsättningar för en bra förvaltning av vandringsfiskar enligt EU:s vattendirektiv, inklusive ålens fortlevnad, är det jag mest ägnar mig åt nu, erkänner han.

700 försurade sjöar

Det finns cirka 1 000 sjöar i Halland. Av dem blev 700 allvarligt försurade under 1960- och 1970-talen då bl a Halland fick ta de värsta stötarna. Av dessa sura sjöar kalkas endast 300. Nykalkning är inte att tänka på, det har Naturvårdsverket satt stopp för.

– Det är rent förskräckligt att det får gå till så när det finns pengar, säger Ingemar Alenäs. Vi har i årtal sökt ökade anslag till några nya projekt för att uppnå miljömålet om bara 5 % försurade sjöar till 2020. I dag har vi minskat kalkmängderna p g a minskat nedfall, men överbliven kalk får inte omfördelas till försurade

sjöar i andra områden. Med ett mycket litet tillskott pengar enligt vattenmyndighetens förslag, skulle vi lätt kunna uppnå beslutade miljömål!

Inte bara reproduktionen av den unika laxen utan även fisket betyder mycket för Falkenberg. Enbart laxfisket har beräknats ge ca 5 mkr i intäkter varje år.

Högvadsån skötebarn

Högvadsån har varit Ingemar Alenäs skötebarn sedan han blev anställd som kommunekolog 1990. Högvadsån kommer från nordost och rinner ut i Ätran. Högvadsån och Ätran har en särskild, ursprunglig laxstam och de är tillsammans det viktigaste reproduktionsområdet på Västkusten. Ätranlaxen har använts för att restaurera bestånd i både Danmark (Gudenå) och Tyskland (Rhen och Elbe).

På 1970-talet försvagades laxbeståndet kraftigt. Falkenberg började kalka 1978 och det pågår fortfarande p g a sura omgivande marker. Skulle kalkningen upphöra skulle villkoren för laxen snart vara tillbaka på ruta 1.

– Visst har naturen en fantastisk förmåga till återhämtning, men i Högvadsån och Ätran måste vi hjälpa till i många år än, säger Ingemar Alenäs. När kalkningen började kunde mina företrädare notera att endast 5-6 laxar per år tog sig upp i forsen vid Nydala kvarn. Tio år efter det vi började kalka passerade ca 1 600! Glöm inte att nämna det fantastiska arbete familjen Möller i Nydala har gjort. Ända sedan 1954 har de räknat laxar i forsen och denna statistik har varit ovärderlig för oss!

Kraftdamm rivs

Nästa stora projekt är en partiell rivning av kraftverksdammarna vid Herting för att återskapa den i dag torrlagda forsen och ge fria vandringsvägar för fisk. Kraftstationen ger idag inte mycket mer än ett modernt vindkraftverk. Projektet pågår med samråd och nu krävs det bara tillstånd från Miljödomstolen för att dammrivningen skall kunna genomföras som planerat sommaren 2011.

– Ombyggnaden av Herting är ett bra exempel på vad man kan åstadkomma om många krafter hjälps åt med ett angeläget projekt, Naturvårdsverket, Länsstyrelsen, kommunen, företag, berörda sakägare och inte minst politikerna, påminner Ingemar Alenäs om.

Foto: Thomas Andersson

Ingemar Alenäs

Fil kand med biologi som huvudämne i Göteborg. Forskarassistent och projektledare på IVL, Göteborg. Har varit med om att restaurera hela sjösystemet i Härskogen, Lerum. Har i övrigt varit verksam i hela västra Sverige, bl a med inventering av 30 nedlagda flottningsleder före restaurering. Kommunekolog i Kungsbacka före anställningen i Falkenberg 1990. Dessutom är han en lika flitig som duktig skribent och debattör i miljöfrågor. Hobby: naturfotografering.